

معرفی حساب‌های ملی فصلی

مرجان کردبچه، معصومه رحیمی و محدثه رضایی

* مقدمه

حساب‌های ملی سالانه تصویری جامع و تفصیلی از وضعیت اقتصادی جامعه جهت تجزیه اقتصادی ارائه می‌نماید، اما تهیه و تدوین آن بر مبنای یک دوره حسابداری سالانه و همچنین زمان بر بودن معمول تهیه این حساب‌ها، مانع از شناخت به موقع وضعیت جاری اقتصاد می‌گردد.

از این رو حساب‌های ملی فصلی با ارائه‌ی تصویری زود هنگام از اقتصاد به منظور رصد تغییرات صورت گرفته، پیش‌بینی و به تبع آن واکنش مناسب برای هدایت اقتصاد به نقطه‌ی مورد نظر تهیه می‌شود. در مرکز آمار ایران نیز حساب‌های ملی فصلی با استفاده از نتایج طرح‌های آماری و اطلاعات ثبتی جمع‌آوری شده از سازمان‌ها به تفکیک فصول تهیه می‌گردد.

در این نوشتار به معرفی حساب‌های ملی فصلی پرداخته و توضیحاتی در مورد روش‌های برآورد در مرکز آمار ایران ارائه می‌شود. در پایان نیز آخرین نتایج منتشر شده مربوط به شش ماهه‌ی نخست سال ۱۳۹۵

ارائه می‌شود.

* تاریخچه‌ی تهیه‌ی حساب‌های ملی فصلی در مرکز آمار ایران

در سال ۱۳۸۱ اولین اقدام‌ها برای تهیه‌ی حساب‌های ملی فصلی، با همکاری مرکز آمار ایران و مؤسسه‌ی عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی صورت گرفت که نتیجه‌ی آن تهیه‌ی حساب‌های ملی فصلی برای دوره‌ی ۱۳۷۰-۱۳۸۴ بود. پس از آن در سال ۱۳۸۷، با همکاری دفتر حساب‌های اقتصادی و پژوهشکده‌ی آمار، حساب‌های فصلی در دو حوزه‌ی سطح تفصیل و شاخص‌های کمی^۱ مورد تجدید نظر قرار گرفت و بر اساس «راهنمای حساب‌های ملی فصلی (IMF, 2001)»، این حساب‌ها برای سال‌های ۱۳۸۵ به بعد تهیه شد. از سال ۱۳۹۱ گروه تخصصی حساب‌های فصلی در دفتر حساب‌های اقتصادی اقدام به تهیه و انتشار منظم حساب‌های ملی فصلی نمود. همچنین تهیه و انتشار شاخص‌های مقدار تولید صنعت، معدن و کشاورزی نیز به‌عنوان یکی از پیش‌نیازهای کلیدی تهیه‌ی این

حساب‌ها در دستور کار این گروه قرار گرفت.

* ویژگی‌های اساسی حساب‌های ملی فصلی

- ♦ مفاهیم حاکم بر تدوین حساب‌های ملی فصلی با حساب‌های ملی سالانه مشابه است.
- ♦ حساب‌های فصلی نسبت به حساب‌های سالانه روزآمدتر است و برای هر فصل دو الی سه ماه پس از پایان آن فصل ارائه می‌شود.
- ♦ به‌طور معمول، حساب‌های ملی فصلی از جامعیت و تفصیل کم‌تری نسبت به حساب‌های ملی سالانه برخوردار است.
- ♦ حساب‌های ملی فصلی می‌تواند با افزایش تعداد مشاهدات، کارایی مدل‌های اقتصادسنجی را افزایش دهد. پیش‌بینی‌های مبتنی بر متغیرهای حساب‌های ملی فصلی به‌طور معمول نسبت به حساب‌های ملی سالانه از دقت بیشتری برخوردارند.
- ♦ سری‌های زمانی حساب‌های فصلی به

مرجان کردبچه، معصومه رحیمی و محدثه رضایی کارشناسان دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران هستند.

خوبی تأثیرات ناشی از فصل را نشان می‌دهند.

- ♦ حساب‌های ملی فصلی ایزاری لازم برای مطالعه‌ی سیکل‌های تجاری است. تغییرات کوتاه‌مدت و بین فصلی متغیرهای اقتصادی تنها از طریق این حساب‌ها قابل بررسی است.
- ♦ حساب‌های ملی فصلی می‌تواند ایزاری مناسب برای کنترل روندهای کوتاه‌مدت و جلوگیری از انحراف در سیاست‌های اقتصادی باشد.

* روش‌های برآورد حساب‌های ملی فصلی

به طور کلی حساب‌های فصلی همانند حساب‌های ملی سالانه از دو روش تولید و هزینه محاسبه می‌شود. در روش تولید مبنای محاسبه‌ی تولید ناخالص داخلی (GDP) مجموع ارزش افزوده‌های بخش‌های مختلف اقتصادی است و در روش هزینه، GDP از مجموع اجزای تقاضای نهایی به دست می‌آید.

در روش تولید، برای برآورد ارزش افزوده‌ی فصلی، ابتدا هر یک از ۱۵ بخش اقتصادی در سطح کدهای الفبایی ویرایش سوم رده‌بندی بین‌المللی همه‌ی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC rev3.1) مورد بررسی قرار گرفته‌اند و با شناسایی امکانات آماری موجود و در نظر گرفتن روش‌های معمول در حساب‌های ملی سالانه، شاخص‌ها و کمیت‌های مرتبط با آنها شناسایی شده‌اند. در گام بعد با پای‌بندی به روش جزء به کل، سطح تفصیل هر یک از ۱۵ بخش مذکور تعیین شده و به اجزایی قابل محاسبه تفکیک شده‌اند، به گونه‌ای که در نهایت ۴۲ رشته‌فعالیت مبنای محاسبات فصلی در روش تولید قرار گرفته‌اند. در روش هزینه نیز برآوردها به‌طور مستقیم برای اجزای هزینه‌ی نهایی انجام می‌گیرد. جدول‌های ۱ و ۲، سطح برآورد و سطح انتشار کمیت‌های فصلی در دو روش تولید و هزینه را نشان می‌دهد.

* شاخص‌ها و منابع اطلاعات

گردآوری و تدوین حساب‌های ملی فصلی در مرکز آمار ایران با به‌کارگیری نتایج طرح‌های آماری ویژه‌ی فصلی و استفاده از آمارهای ثبتی دریافتی از

جدول ۱- سطح برآورد و سطح انتشار کمیت‌های فصلی در روش تولید

سطح انتشار	سطح برآورد	ردیف
	زراعت و باغداری	۱
کشاورزی، شکار و جنگل‌داری	دامداری	۲
	جنگل‌داری	۳
ماهگیری	ماهگیری	۴
معادن	استخراج نفت و گاز طبیعی	۵
	سایر معادن	۶
صنعت	صنعت	۷
	تأمین برق	۸
تأمین برق، آب و گاز طبیعی	توزیع گاز طبیعی	۹
	تأمین آب	۱۰
ساختمان	ساختمان	۱۱
	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی	۱۲
عمده‌فروشی و خرده‌فروشی	هتل و خوابگاه	۱۳
	رستوران	۱۴
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	حمل و نقل ریلی	۱۵
	حمل و نقل جاده‌ای	۱۶
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	حمل و نقل لوله‌ای	۱۷
	حمل و نقل آبی	۱۸
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	حمل و نقل هوایی	۱۹
	پشتیبانی حمل و نقل	۲۰
واسطه‌گری‌های مالی	پست و مخابرات	۲۱
	بانک	۲۲
واسطه‌گری‌های مالی	سایر واسطه‌گری‌های مالی	۲۳
	بیمه	۲۴
مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار	خدمات واحدهای مسکونی شخصی	۲۵
	خدمات واحدهای مسکونی اجاری	۲۶
مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار	خدمات واحدهای غیر مسکونی	۲۷
	خدمات دلان و مستغلات	۲۸
امور عمومی و خدمات شهری	کرایه و خدمات کسب و کار	۲۹
	امور عمومی و خدمات شهری	۳۰
امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری	امور دفاعی و انتظامی	۳۱
	تأمین اجتماعی اجباری	۳۲
امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری	آموزش ابتدایی	۳۳
	آموزش متوسطه	۳۴
آموزش بزرگسالان	آموزش عالی	۳۵
	آموزش بزرگسالان	۳۶
مددکاری اجتماعی	بهداشت	۳۷
	دامپزشکی	۳۸
تفریحی، فرهنگی و ورزشی	مددکاری اجتماعی	۳۹
	تفریحی، فرهنگی و ورزشی	۴۰
سایر خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی	مذهبی و سیاسی	۴۱
	سایر خدمات	۴۲

جدول ۲: سطح برآورد و سطح انتشار کمیت‌های فصلی در روش هزینه

ردیف	سطح برآورد	سطح انتشار
۱	مصرف نهایی خانوار	مصرف نهایی خصوصی
۲	مصرف نهایی مؤسسات غیر انتفاعی در خدمت خانوار	
۳	مصرف نهایی دولت	مصرف نهایی دولت
۴	تشکیل سرمایه‌ی ثابت ناخالص در ساختمان	تشکیل سرمایه‌ی ثابت ناخالص در ساختمان
۵	تشکیل سرمایه‌ی ثابت ناخالص در ماشین‌آلات	تشکیل سرمایه‌ی ثابت ناخالص در ماشین‌آلات
۶	تشکیل سرمایه‌ی ثابت ناخالص در سایر دارایی‌ها	
۷	صادرات نفتی	صادرات کالاها و خدمات
۸	صادرات کالاها غیر نفتی	
۹	صادرات خدمات	واردات کالاها و خدمات
۱۰	واردات کالاها	
۱۱	واردات خدمات	تغییر در موجودی انبار و اشتباهات آماری
۱۲	تغییر در موجودی انبار و اشتباهات آماری	

شاخص‌های فصلی مقدار تولید بخش‌های صنعت و معدن و کشاورزی یکی از اساسی‌ترین نیازهای حساب‌های ملی فصلی است. به این دلیل مرکز آمار ایران اقدام به اجرای طرح‌های آماری مرتبط و تهیه‌ی این شاخص‌ها از سال ۱۳۹۰ تا کنون نموده

اقتصادی مورد نظر را در طی زمان نشان می‌دهد. این شاخص از کاربردی گسترده در مطالعات اقتصادی برخوردار است و به دلیل عدم تأثیرگذاری تغییرات قیمت بر این شاخص، می‌تواند به خوبی عملکرد واقعی بخش‌های ذی‌ربط را توضیح دهد.

سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی کشور انجام می‌شود.

* شاخص‌های مقدار فصلی

شاخص مقدار تولید، از مهم‌ترین نماگرهای کوتاه‌مدت اقتصادی است که تغییر در مقدار کالاها و خدمات تولیدشده توسط بخش‌های

جدول ۳- طرح‌های آماری و مأخذ دریافت آمارهای ثبتی مورد استفاده در محاسبات فصلی

اطلاعات ثبتی	طرح‌های آمارگیری
♦ وزارت نفت	♦ طرح آمارگیری هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی
♦ وزارت جهاد کشاورزی	♦ طرح آمارگیری از قیمت فروش محصولات و هزینه‌ی خدمات کشاورزی در مناطق روستایی
♦ وزارت صنعت، معدن و تجارت	♦ طرح شاخص قیمت تولیدکننده‌ی محصولات گاوداری‌های صنعتی کشور
♦ وزارت امور اقتصاد و دارایی	♦ طرح شاخص قیمت تولیدکننده‌ی محصولات مرغداری‌های صنعتی کشور
♦ شرکت توانیر و وزرات نیرو	♦ طرح آمارگیری از قیمت تولیدکننده و مقدار تولید بخش معدن
♦ شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور	♦ طرح آمارگیری از قیمت تولیدکننده و مقدار تولید بخش صنعت
♦ شرکت راه آهن ج.ا.ی	♦ طرح جمع‌آوری اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری‌های کشور
♦ سازمان راهداری	
♦ شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی	
♦ سازمان بنادر و دریانوردی	
♦ سازمان هواپیمایی کشور	
♦ شرکت پست	
♦ بانک مرکزی ج.ا.ی	
♦ سازمان بورس و اوراق بهادار	
♦ بیمه مرکزی ج.ا.ی	
♦ گمرک ج.ا.ی	

است. در ادامه، این شاخص‌ها به‌طور مختصر توضیح داده شده‌اند.

شاخص مقدار تولید صنعت

شاخص مقدار تولید صنعت با استفاده از طرح آمارگیری فصلی از قیمت تولیدکننده و مقدار تولید بخش صنعت که از پوشش ۲۴۹۰ کارگاه صنعتی برخوردار است، با روش زنجیره‌ای توصیه‌شده در صندوق بین‌المللی پول (IMF) در سطح رده‌بندی بین‌المللی هم‌ی فعالیت‌های اقتصادی (ISIC) دو رقمی تهیه و منتشر می‌شود. روند فصلی این شاخص، طی سال ۱۳۹۰ الی فصل دوم سال ۱۳۹۵، در شکل ۱ قابل مشاهده است.

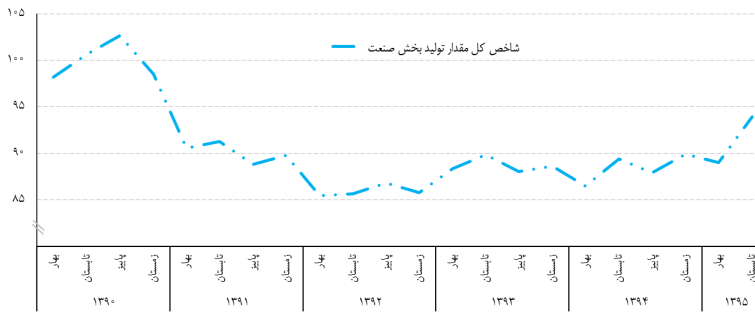
شاخص مقدار تولید معادن به‌جز نفت و گاز طبیعی

شاخص مقدار تولید سایر معادن با استفاده از طرح آمارگیری فصلی از قیمت تولیدکننده و مقدار تولید بخش معدن که از پوشش ۴۵۷ معدن در حال بهره‌برداری برخوردار است و با روش زنجیره‌ای توصیه‌شده در IMF و در سطح ISIC دو رقمی (استخراج سنگ‌های فلزی و استخراج سایر مواد معدنی) تهیه و منتشر می‌شود. روند فصلی این شاخص، طی سال ۱۳۹۰ تا فصل دوم سال ۱۳۹۵، در شکل ۲ قابل مشاهده است.

شاخص مقدار تولید کشاورزی

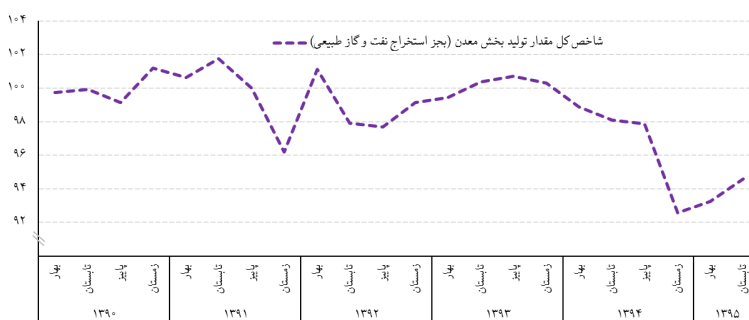
شاخص مقدار تولید کشاورزی با استفاده از طرح آمارگیری فصلی از قیمت فروش محصولات و هزینه‌ی خدمات کشاورزی در مناطق روستایی که ۲۲۰۰ روستای کشور را در سطح استان‌های مختلف پوشش می‌دهد، تهیه می‌شود که ارزش و مقدار تولید ۴۷ محصول زراعی و ۳۸ محصول باغی و ۲۱ محصول دامی که بیش از ۹۰ درصد ارزش افزوده این فعالیت‌ها را تشکیل می‌دهند. و با روش زنجیره‌ای توصیه‌شده در IMF و با سطح تفصیل زراعت، باغداری و دامداری منتشر

شکل ۱- روند فصلی شاخص کل مقدار تولید صنعت (۱۳۹۰=۱۰۰)

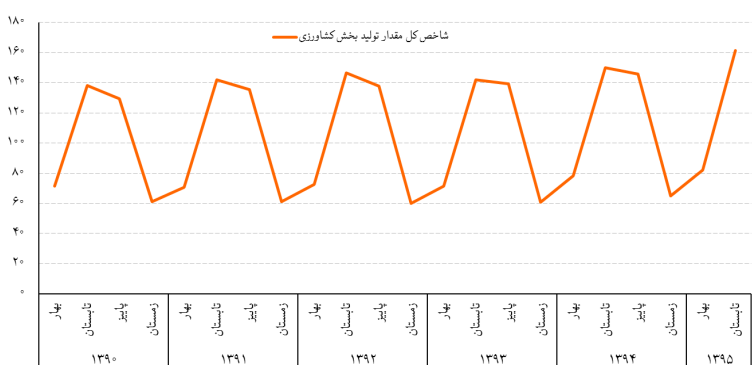
مأخذ داده‌ها: حساب‌های فصلی شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

شکل ۲- روند فصلی شاخص کل مقدار تولید معدن (۱۳۹۰=۱۰۰)

مأخذ داده‌ها: حساب‌های فصلی شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

شکل ۳- روند فصلی شاخص کل مقدار تولید کشاورزی (۱۳۹۰=۱۰۰)

مأخذ داده‌ها: حساب‌های فصلی شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

دوم سال ۱۳۹۵، سری زمانی تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار) بر حسب میلیارد ریال و رشد آن، قابل ملاحظه است.

* سیاست‌های انتشار و بازنگری در حساب‌های فصلی

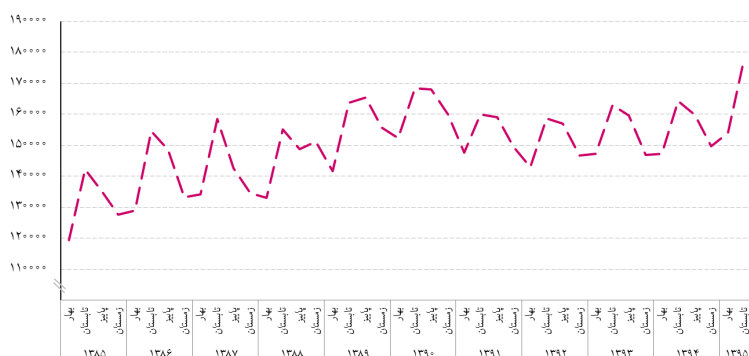
بر اساس توصیه‌های بین‌المللی لازم است برآورد اولیه از تولید ناخالص داخلی فصلی،

می‌شود. روند فصلی این شاخص، در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا فصل دوم سال ۱۳۹۵ در شکل ۳ قابل مشاهده است.

* سری زمانی محصول ناخالص داخلی طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۵

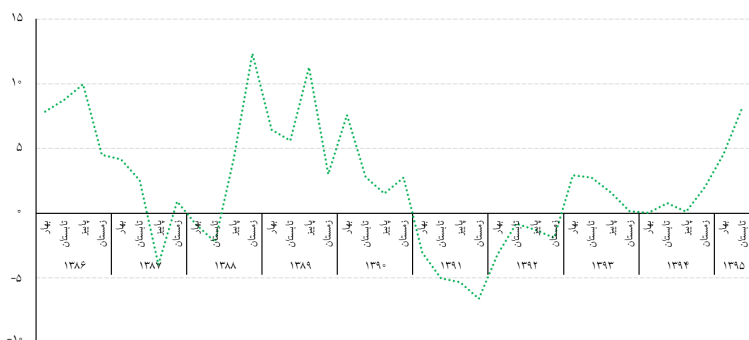
در شکل ۴ از سال ۱۳۸۵ تا فصل دوم سال ۱۳۹۵ و در شکل ۵ از سال ۱۳۸۶ تا فصل

شکل ۴- محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت-میلیارد ریال

مأخذ داده‌ها: حساب‌های فصلی شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

شکل ۵- رشد محصول ناخالص داخلی - درصد

مأخذ داده‌ها: حساب‌های فصلی شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

جدول ۴- نرخ رشد در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور در شش ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵ (سال پایه ۱۳۷۶)

نام بخش	نرخ رشد (درصد)
گروه کشاورزی	۵٫۸
گروه صنعت	۹٫۱
گروه خدمات	۵٫۰
محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	۶٫۵
محصول ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت بازار)	۴٫۵

مأخذ داده‌ها: حساب‌های فصلی شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران

United.

- International monetary fund, quarterly national accounts manual, chapter 11, p-190.

منابع

- در خصوص اطلاع از روش‌های محاسبه‌ی شاخص‌های مقدار به فصل ۹ راهنمای تهیه‌ی حساب‌های فصلی صندوق بین‌المللی پول مراجعه شود:

Quarterly National Accounts Manual, International Monetary Fund, Washington DC, 2001

حدود ۲ الی ۳ ماه بعد از پایان فصل محاسبه و منتشر شود. بعد از گذشت ۵ الی ۶ ماه از پایان فصل نیز برآورد اولیه مورد بازنگری و تجدید نظر قرار می‌گیرد.

شایان ذکر است که همه‌ی برآوردهای فصلی پس از نهایی‌شدن حساب‌های ملی سالانه مورد بازنگری نهایی قرار می‌گیرد.

* نتایج محاسبات نرخ رشد اقتصادی در شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵

محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶، در شش‌ماهه‌ی نخست سال جاری به رقم ۳۳۱۸۶۱ میلیارد ریال با نفت و ۳۱۶۳۳۴ میلیارد ریال بدون احتساب نفت رسیده است، در حالی که رقم مذکور در مدت مشابه سال قبل با نفت ۳۱۱۵۵۸ میلیارد ریال و بدون نفت ۳۰۲۶۸۲ میلیارد ریال بوده که نشان از رشد ۶٫۵ درصدی محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار) و رشد ۴٫۵ درصدی محصول ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت بازار) در شش‌ماهه‌ی اول سال ۱۳۹۵ دارد. نتایج مذکور حاکی از آن است که رشته‌فعالیت‌های گروه کشاورزی ۵٫۸ درصد، گروه صنعت ۹٫۱ درصد و فعالیت‌های گروه خدمات ۵ درصد رشد داشته است.

شایان ذکر است که اطلاعات تکمیلی در زمینه‌ی حساب‌های ملی فصلی به تفصیل بر روی وب‌گاه مرکز آمار ایران به نشانی www.amar.org.ir در قسمت «اطلاعات آماری حساب‌های ملی» جدول‌ها و سری زمانی زیرگروه حساب‌های ملی فصلی» قابل ملاحظه است (هرگونه نظر و پیشنهادی از سوی محققان محترم مزید امتنان خواهد بود).

توضیحات

^۱ indicators